

Adli Hemşireliğin Kapsamı ve Yasal Boyutu

The Scope and Legal Aspects of Forensic Nursing

DİLEK ÇİLİNGİR*
SEVİLAY HİNTİSTAN**

Geliş Tarihi: 14.11.2011, Kabul Tarihi: 21.05.2012

ÖZET

Günümüzde sağlık çalışanlarının sıklıkla adli olaylarla karşılaşmaları nedeniyle sağlık bakım hizmetlerinde adli boyut ön plana çıkmaktadır. Sağlık ekibinin bir üyesi olan hemşireden adli olayların çözümüne destek vermesi beklenmektedir. Bu doğrultuda ortaya çıkan adli hemşirelik, hemşireliğin biyopsikososyal eğitimiyle birleştirilen sağlık bakımının adli boyutunun uygulaması olarak tanımlanmaktadır.

Uluslararası Adli Hemşireler Birliği'ne göre adli hemşirenin çalışma alanları arasında kişilerarası şiddet, travmalar, insan hakları ihlalleri, halk sağlığı ve güvenliği yer almaktadır. Adli hemşirenin görevleri ise öykü alma, fiziksel değerlendirme, adli muayene, kanıtların toplanması, korunması ve güvenlik zincirinin sağlanması, psikolojik destek, adli rapor yazımı ve mahkemede tanıklık etmektir. Adli hemşirelerin görev ve sorumlulukları, meslek özellikleri ve etik ilkeler kapsamında tanımlanmasına karşın adli hemşirelikle ilgili yasa ve yönetmelikler olmaması nedeniyle çalışma alanlarında çeşitli güçlüklerle karşılaşabilmektedirler. Adli hemşirelerin uygulama alanlarında daha yaygın olarak yer almasıyla mesleki ve etik sorunların çözümü sağlanabilir.

Anahtar sözcükler: Adli hemşirelik; adli bilimler; hemşirelik.

ABSTRACT

Today, forensic nursing has emerged in health care services due to the fact that health care workers frequently encounter forensic events. As a member of the health care team, nurses are often expected to help solve criminal cases. In this regard, forensic nursing is defined as biopsychosocial aspects of nursing education combined with the forensic scope of health care practice.

According to the International Association of Forensic Nurses, forensic nursing practice may include exposure to interpersonal violence, trauma, human rights abuses, and public health and safety issues. The responsibilities of forensic nurses may include providing anamnesis, making physical assessments, giving forensic examinations, collecting evidence, providing protection and psychological support, writing forensic reports, and testifying as witnesses in court. The duties and responsibilities of forensic nurses must be defined in conjunction with professional aspects and ethical principles, but forensic nurses may face difficulties in some areas of practice because there are no laws and regulations related to forensic nursing. Forensic nurses taking part in more common areas of practice may find solutions to any professional and ethical problems.

Key words: Forensic nursing; forensic sciences; nursing.

Hukukun tıpla ilgili konularını araştıran adli bilimler, başta adli patoloji, adli toksikoloji, adli genetik ve adli psikiyatri olmak üzere tıp hukuku, adli mühendislik ve adli hemşirelik gibi birçok disiplini içermektedir.^[1,2] Bu disiplinler arasında yer alan ve bir uzmanlık dalı olan adli hemşirelik, adli bilimlerin hemşirelik bilimiyle birleştirilerek hemşirelik biliminin şiddet, travma ve diğer suç olgularının failleri ve travma/ölüm olaylarındaki mağdurların muayenesi ve araştırılmasında kullanılması olarak tanımlanmaktadır.^[3-6] Adli hemşirelik; hemşirelik eğitiminin klinik, travmatik, kriminal, ölüm ve travma tedavileri gibi bilimsel araştırmalarının biyopsikolojik bir harmanıdır.^[7]

Hemşirelerin adli olaylarla karşılaşmaları yeni olmamakla birlikte adli tıp konularında yeterli bilgi ve birikime sahip olmamaları nedeniyle adli olaylara gerekli yaklaşımlarda bulunamadıkları bilinmektedir. Suç ve şiddet olaylarının arttığı günümüzde hem

mağdurların hem de faillerin ilk karşılaştıkları sağlık ekibi üyesi hemşirelerdir. Bu nedenle adli tıp konularında özel eğitim almış adli hemşireler adli ekip içinde birçok adli olayın çözümüne katkı sağlayacaklardır.^[8,9]

Adli Hemşireliğin Tarihsel Gelişimi

Adli hemşireliğin tarihsel gelişimi incelendiğinde hemşirelerin 18. yüzyıldan itibaren adli olaylarla karşılaştıkları bildirilmektedir. Ancak ilk olarak 1987 yılında Dr. Harry McNamara, adli tıp bilgisi yetersiz olan sağlık personelinin bilimsel araştırma sonuçlarını ve uygun şekilde kanıt toplanmasını olumsuz yönde etkilediğini belirterek, adli hemşireliğin klinik hemşirelik uygulamaları içinde yeni bir alan olarak yer alması gerektiğini ileri sürmüştür.^[6,7,10] Amerikan Adli Tıp Bilimleri Akademisi (American Academy of Forensic Science-AAFS) 1991 yılında adli hemşireliği bilimsel bir disiplin olarak kabul etmiştir. Cinsel

* D Çilingir, Yard. Doç. Dr.
Karadeniz Teknik Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü
Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı
Eczacılık Fakültesi Binası 61080 Trabzon
Tel: 0 462 230 04 76 – 8854 Faks: 0 462 230 04 75
e-posta: dilekcingir1@yahoo.com

** S Hintistan, Yard. Doç. Dr.
Karadeniz Teknik Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü
İç Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı
Eczacılık Fakültesi Binası 61080 Trabzon
Tel: 0 462 230 04 76 – 8854 Faks: 0 462 230 04 75
e-posta: sevilayhindistan69@yahoo.com

saldırı olgularını inceleyen hemşireler, 1993 yılında Uluslararası Adli Hemşireler Birliği'ni (The International Association of Forensic Nurses-IAFN) kurarak adli hemşirelikle ilgili bilgileri geliştirmeyi, iletmeyi ve yaymayı amaçlamışlardır.^[7,10,11] Adli hemşirelik 1995'te Amerikan Hemşireler Birliği (American Nurses Association) tarafından hemşireliğin bir uzmanlık dalı olarak tanınmış ve 1997'de kapsam ve standartları onaylanmıştır. Başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere birçok ülkede 1990'lı yılların ortalarında lisans ve yüksek lisans programlarında adli hemşirelik derslerine yer verilmeye başlanmıştır.^[4,6,11]

Ülkemizde adli hemşirelik yeni bir kavram olmakla birlikte günümüzde gelişmesini sürdürmektedir. İlk adli hemşire olan Mira Rana Gökdoğan'ın, 1997 yılında "Adli up ve hemşirelik eğitimi" adlı yüksek lisans tezi, adli hemşirelik alanında yapılan ilk tez olma özelliğini taşımaktadır. Hazırlanan bu tez, adli bilim dalında hemşirelere özel bir eğitim vermenin zorunlu olduğunu göstermektedir.^[12] Yine, Mira Rana Gökdoğan'ın^[13] 2005 yılında "Fotoğraf Karşılaştırılmaları ile İnsan Yüz Morfolojisi" adlı doktora tezi bulunmaktadır. Ayrıca Mine Taşdelen Bahar'ın^[14] 2008 yılında yaptığı "Acil servislere çalışan hemşireler tarafından adli vakaların tanınması" adlı yüksek lisans tezi, Sevilay Saral'ın^[15] 2009 yılında yaptığı "TSK hastaneleri acil servis hemşirelerinin adli olgulara ilişkin yaklaşımları" adlı yüksek lisans tezi ve Leyla Baysan Arabacı'nın^[16] 2009 yılında yaptığı "Adli psikiyatri hastalarına yönelik hemşire tutum ölçeği geliştirme" konulu doktora tezi adli hemşirelikle ilgili yapılan tezler arasında yer almaktadır.

Adli hemşireliğin uygulamalarını işlevselleştirmek amacıyla 2004 yılında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı bünyesinde başvuranların sağlıklı bir ortamda muayenesinin sağlanması, laboratuvar tetkiklerinin yapılabilmesi için uygun örneklerin alınması, eğitim programlarının düzenlenmesi, bu alandaki bilgi ve becerilerin diğer hemşirelere de aktarılması ve adli hemşirelik kavramının rutin uygulamalara yerleştirilerek temel prensiplerinin oluşturulması amaçlanarak "Adli Hemşirelik Birimi" kurulmuştur. Tıp ve delillerin tespiti gibi birçok konuda ders alan ekip, özellikle cinsel suçlar ve çocuk istismarı ile ilgili olaylarla ilgilenmektedirler.^[8,11,17]

Ayrıca birçok üniversitenin lisans ve yüksek lisans müfredat programı kapsamında adli hemşirelik dersleri verilmektedir. İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi'nde "Adli Bilimlerde Temel Kavramlar" ve "Adli Tıpta Temel Kavramlar" (seçmeli ders); İstanbul Üniversitesi Bakırköy Sağlık Yüksekokulu'nda "Adli Hemşirelik" (seçmeli ders); Haliç Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu'nda "Adli Hemşirelik" (seçmeli ders); Muğla Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu'nda "Adli Hemşirelik" (seçmeli ders) lisans dersi ve Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı'nda, "Adli Hemşirelik" yüksek lisans dersi olarak yürütülmektedir.^[18-22]

Adli Hemşirenin Roller ve Sorumlulukları

Uluslararası Adli Hemşireler Birliği'nin rol tanımlarına göre (1997) genel anlamda adli hemşirelik kendi içinde özelleşen birçok alt uzmanlık alanından oluşmaktadır. Adli hemşireliğin tüm çalışma alanları farklı bilgi ve deneyim gerektirmektedir. Klinik adli hemşireliği, cinsel saldırı muayene hemşireliği, şüpheli ölüm araştırmacı hemşireliği, adli doğrulama hemşireliği, adli geriatri hemşireliği, adli yasalarda hemşirelik rehberliği danışmanlığı (hemşirelik hukuku danışmanı), adli hemşirelik araştırmacıları, adli pediatri hemşireliği ve adli psikiyatri hemşireliği bu uzmanlık alanları arasında yer almaktadır. Adli hemşireler bakım alanı dışında yargılama sürecinde de çalıştıkları için rollerinin genişletilmesi gerekli hale gelmiştir.^[7,9-11]

Amerikan Hemşireler Birliği tarafından 1995 yılında yapılan Hemşirelik Uygulamaları Kongresi'nde hemşirelik süreci temel alınarak adli hemşireliğin rol ve sorumlulukları belirlenmiştir. Buna göre adli hemşirelik süreci hasta merkezli olup bakım planlarının yeniden düzenlenmesini ve değerlendirilmesini içeren dinamik bir süreci kapsamaktadır.^[4,9] Adli hemşirelik süreci dört aşamadan oluşmaktadır. Bu aşamalar;

- **Tanılama :** Adli durumun ve potansiyel mağdurların belirlenmesi,
- **Planlama :** Adli olayların araştırılması,
- **Girişim :** Olayla ilgili belge ve kayıtların toplanması, uygun bakımın sağlanması ve rapor yazılması,
- **Değerlendirme :** Yapılan girişimlerin gözden geçirilmesini, içermektedir.

Aynı zamanda adli hemşire, travmaya uğramış mağdur ve yakınlarının kriz bakımını içeren geleneksel hemşirelik girişimlerini de sağlamaktadır.^[4,6,9]

Adli hemşirelik süreci değerlendirildiğinde, adli hemşirenin kriminal olaylarda olayın farkına varılması (ev içi şiddet, çocuk istismarı gibi), adli olayla ilgili öykü alınması, fiziksel değerlendirme, adli muayene, biyolojik ve fiziksel kanıtların toplanması ve korunması, güvenlik zincirinin korunması, mağdurun ve yakınlarının gereksinim duyduğu desteği bulması ve rehabilitasyonunda yönlendirici adımların atılması, adli raporun yazılması, hemşirelik hizmetlerinde eğitim ve danışmanlık yapma ve şiddeti önleyici rol ve sorumlulukları bulunmaktadır.^[4,7,9,23-25]

Adli hemşireler acil servis, intihar önleme merkezleri, tecavüz kriz merkezleri, olay yeri inceleme, ölüm araştırmaları, cezaevlerinde, savcılıklarda, hukuk bürolarında ve adli patoloji laboratuvarlarında çalışabilmekte ve aynı zamanda mahkemede uzman bilirkişi/tanık olarak görev alabilmektedir.^[4,9,11,26]

Adli hemşire rol ve sorumluluklarını gerçekleştirirken başta adli hekim olmak üzere adli bilimciler, psikolog, jinekolog, sosyal hizmet uzmanı, yargı mensupları (hakim, savcı, avukat) ve

güvenlik mensupları (polis, jandarma) gibi birçok farklı disiplinin üyelerinden oluşan adli ekip ile birlikte görev yapmaktadır. Ayrıca adli hemşireler Adli Tıp Kurumu, Adli Tıp Enstitüleri ve bilirkişi kuruluşlarıyla da işbirliği yapmaktadırlar.^[4,9,26,27]

Klinikte Adli Hemşirelik: Bu alanda çalışan hemşire, travma sonrası başta acil klinikler olmak üzere sağlık kuruluşlarına (hastaneler, poliklinikler) gelen ya da getirilen mağdur ya da faillerin tıbbi kayıtlarının tam, doğru ve eksiksiz alınması ve kaydedilmesi, giysilerinin uygun şekilde çıkarılması ve saklanması, biyolojik delillerin toplanması, alkol/uyuşturucu maddelerin tespit edilmesi için örnek alınması, alınan tüm örneklerin saklanması, kaydedilmesi ve ilgili kurum ve kişilere ulaştırılmasını sağlamak ve eksik bilgi ve belge olması durumunda tanık olarak görev yapmaktadır.^[4,9,10,24,28]

Cinsel Saldırı Muayenesinde Adli Hemşirelik: Bu alanda çalışan hemşire, cinsel saldırı mağdurlarının daha ayrıntılı ve hassas bir şekilde muayene edilmelerine yardımcı olur. Ayrıca cinsel saldırı mağdurlarının fiziksel değerlendirilmesi, fiziksel ve biyolojik delillerin toplanması, cinsel yolla bulaşan hastalıkların değerlendirilmesi için gerekli testlerin yapılması, tedavi ve önerilerde bulunulması, tecavüze bağlı oluşabilecek olası gebeliklerin önlenmesi, destek amaçlı tedavilerin uygulanması, duygusal travmanın önlenmesi, mağdurun izlemine ve rehabilitasyonunu ve adli rapor yazımını sağlamak ve gerektiğinde tanık olarak görev almaktadır.^[10,11,29-32]

Pediatride Adli Hemşirelik: Bu alanda çalışan hemşire, çocuk istismarı ve ihmal olaylarının kabulü ve değerlendirilmesi, tedavisi, koruyucu hizmet veren birimlere yönlendirilmesi, aile içi şiddet, hırpalanmış çocuk sendromu ve ani çocuk ölümü gibi olayların olma ihtimallerinin incelenmesini, mağdurun izlemine ve rehabilitasyonunu sağlamak ve gerektiğinde tanık olarak görev almaktadır.^[4,7,9,23,24]

Obstetri ve Jinekolojide Adli Hemşirelik: Bu alanda çalışan hemşire, fiziksel ve psikolojik travmaya uğrayan kadınların muayenesi, aile içi şiddet, gebelerde madde bağımlılığının değerlendirilmesi, travmaya uğradığı iddia edilen gebe kadının genel takibi, travmaya bağlı düşük, erken ya da ölü doğum ile ilgili durumlarda doğru ve eksiksiz öykü alınması ve kaydedilmesi ve gerektiğinde tanık olarak görev almaktadır.^[5,7,31,33]

Adli Psikiyatri Uygulamalarında Adli Hemşirelik: Bu alanda çalışan hemşire, suç işleyen psikiyatrik hastanın tedavi ve bakımı, bu kişilerin kendileri ve toplum yönünden güvenli bir ortamda tutulması, psikiyatrik hasta olduğu ve cezai sorumluluğu olmadığı ileri sürülen kişilerin gözlenmesi için uygun ortam yaratılmasında görev almaktadır.^[5,7,25,34,35]

Şüpheli Ölüm Araştırmalarında Adli Hemşirelik: Bu alanda çalışan hemşire, ölünün muayenesinin yapılması, olay yerinin incelenmesi, kanıtların eksiksiz ve uygun şekilde toplanması ve muhafaza edilmesi, olay yerinin fotoğraflanması, adli raporun hazırlanması, adli ekip üyeleri arasında bilgi akışının sağlanması,

ölenin yakınlarına bilgi ve destek verilmesini sağlamak ve gerektiğinde tanıklık yapmaktadır.^[2,7,10,23]

Okullarda Adli Hemşirelik: Bu alanda çalışan hemşire, okul çocuklarına şiddet, uyuşturucu/uyarıcı maddelerin kullanımı, aile içi şiddet, çocuk istismarı, intihar ve arkadaşlıklarının düzenlenmesi konusunda eğitim verme, öğrencilerin gözlenmesi ve şiddet olaylarının fark edilmesini sağlamak görev almaktadır.^[2,4,7,36]

Nezarethane, Cezaevi ve İslahevinde Adli Hemşirelik: Bu alanda çalışan hemşire, cezaevlerine gönderilmeden önce nezarethanede alkol/madde bağımlılığı ya da kronik hastalığı olan kişilerde gelişebilecek olası sorunların önlenmesi için optimal sağlık koşullarının sağlanması, akut hastalık ve yaralanmaların tedavisi ve ileri tedavi amacıyla yönlendirilmesi, gözlem altındaki hükümlülere eğitim verme, fiziksel travmanın değerlendirilmesi ve ani ölümlerin incelenmesi, insan hakları ve olası kötü muamelenin önlenmesinde görev yapmaktadır.^[2,7,10,11,37]

Tecavüz Kriz Merkezlerinde Hemşirelik: Bu alanda çalışan hemşire, cinsel saldırıya uğramış kişilerin muayenesinin yapılması, kanıtların eksiksiz ve uygun şekilde toplanması ve muhafaza edilmesi, tedavinin her sürecinde mağdura ve yakınlarına bilgi verilmesi, mağdurun izlenmesi, mağdur merkezden ayrılacaksa güvenli bir yere gideceğinden emin olunması ya da yakınlarından iletişim kurulması, uygun biri gelip kendisini merkezden alıncaya kadar merkezde kendisine kalacak yer sunulması ve rehabilitasyonunda görev yapmaktadır.^[2,6,27]

Geriatride Adli Hemşirelik: Bu alanda çalışan hemşire, geriatri kliniklerinde yaşlı istismarı gibi olaylarda, vakalarda fiziksel değerlendirme yapılması ve rapor tutulmasında görev yapmaktadır.^[2,4,7,33]

Adli Hemşirelikte Bilirkişilik: Adli hemşireler, ihmal ve malpraktis uygulamaları ve tıbbi kayıtların incelenmesinde görev yapmaktadır.^[2,4,7,34]

Adli Hemşirenin Görev ve Sorumlulukları: Ülkemizdeki Mevcut Durum

Ülkemizde adli hemşirelik alanındaki en büyük sıkıntı adli hemşirenin görev ve sorumluluklarının tam olarak tanımlanamamasıdır.^[10] Adli hemşirelik ile ilgili doğrudan yasa ve yönetmelikler olmamakla birlikte başta acil servisler olmak üzere adli vakaların yer aldığı alanlarda çalışan hemşireler Türk Ceza Kanunu, Ceza Muhakemeleri Kanunu, Hemşirelik Kanunu ve Hemşirelik Yönetmeliği gibi kanun ve yönetmelikler kapsamında görev ve sorumluluklarını yerine getirmektedirler.

Hemşirelik Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un (Kanun No. 5634 RG: 2.5.2007/26510)^[38] 4. maddesine göre: "Hemşireler; tabip tarafından acil haller dışında yazılı olarak verilen tedavileri uygulamak, her ortamda bireyin, ailenin ve toplumun hemşirelik girişimleri ile karşılanabilecek sağlıkla ilgili ihtiyaçlarını

belirlenmek ve hemşirelik tanılama süreci kapsamında belirlenen ihtiyaçlar çerçevesinde hemşirelik bakımını planlamak, uygulamak, denetlemek ve değerlendirmekle görevli ve yetkili sağlık personelidir. Ayrıca aile hekimliği uygulamasına ilişkin kanun hükümleri ile bu Kanuna dayanarak yürürlüğe konulan mevzuattaki görevleri de yaparlar.” Adli hemşire bu kanun kapsamında, adli hemşirelik sürecini kullanarak adli hastanın bakım ve tedavisini gerçekleştirebilmekte ve adli sürecin hemşirelik boyutunun gerçekleştirilmesinde adli ekiple işbirliği içerisinde görev yapabilmektedir.

Hemşirelik Yönetmeliği’nde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik’in^[39] 7. maddesine eklenen 6. fıkraya göre: (19.04.2011 tarihli ve 27910 sayılı Resmi Gazete) “Uzmanlık alanı ile ilgili ve etik konularda kişi, kurum ve kuruluşlara danışmanlık ve bilirkişilik yapar. Çalıştığı kurumda araştırmalarla ilgili etik komitede görev alabilir.” Bu yönetmeliğe göre, adli hemşire literatürde tanımlanan görev ve sorumluluğu kapsamında adli olaylarda bilirkişi olarak görev yapabilmektedir. Aynı yönetmeliğin “Çalışılan Birim/Servis/Ünite/Alanlara Göre Hemşirelerin Görev, Yetki ve Sorumlulukları” ile ilgili ekinde (Ek-2) yer alan yönetmeliklere göre Tablo 1’de belirtilen alanlarda görev yapan hemşireler adli olaylarla karşılaşabilmekte ve bu yönetmeliklere göre görevlerini yerine getirmektedirler. Ayrıca, yayımlanan Türk Ceza Kanunu’nun 280 ve 281. maddesi (26.09.2004 tarihli ve 5237 sayılı Resmi Gazete)^[40] adli kanıtların korunmasını içermektedir (Tablo 2).

Tablo 1: Çalışılan Birim/Servis/Ünite/Alanlara Göre Hemşirelerin Görev, Yetki ve Sorumlulukları^[39]

Psikiyatri Klinik Hemşiresi

Riskli davranışlara (intihar, şiddet, kendine ve/veya çevresine zarar verme, kötüye kullanım, ihmal) ilişkin öykü alır, risk düzeyini değerlendirir. Hastanın servise kabulünde fiziki muayenesini yaparak yara, iz ve darp bulgularını kontrol ederek kaydeder. Tecrit ya da tespit gerekiyorsa, bu işlemlerle ilgili hastaya açıklama yapar, güven verir ve sık aralarla gözlemler, gözlemleri kaydeder, olası riskler için tedbir alır.

Alkol ve Madde Bağımlılığı Merkezi Hemşiresi

Gerekli durumlarda yasal sorunu olan hasta/danışanların ilgili mercilere iletilmek üzere tedavi sürecindeki durumlarını gözlemleyerek gözlem raporları kayıtlarını tutar. Gerekli durumlarda denetimde serbestlik yasası gereğince gözlem yapılan hasta/danışanların bağımlılık davranışı gözlemlerini yaparak raporlarını tutar.

Pediyatri Hemşiresi

Çocuk ihmal ve istismarı durumlarını tanır. Şüpheli durumlarda ilgili yerlere bildirimde bulunur.

Toplum Ruh Sağlığı Merkezi Hemşiresi

Riskli davranışlara (intihar, şiddet, kendine ve/veya çevresine zarar verme, kötüye kullanım, ihmal) ilişkin öykü alır, risk düzeyini değerlendirir.

Tablo 2: Adli Kanıtların Korunmasına İlişkin Maddeler^[40]

MADDE 280

Görevini yaptığı sırada bir suçun işlendiği yönünde bir belirti ile karşılaşmasına rağmen, durumu yetkili makamlara bildirmeyen veya bu hususta gecikme gösteren sağlık mesleği mensubu, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Sağlık mesleği mensubu deyiminden tabip, diş tabibi, eczacı, ebe, hemşire ve sağlık hizmeti veren diğer kişiler anlaşılır.

MADDE 281

Gerçeğin meydana çıkmasını engellemek amacıyla, bir suçun delillerini yok eden, silen, gizleyen, değiştiren veya bozan kişi, altı aydan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Kendi işlediği veya işlenişine iştirak ettiği suçla ilgili olarak kişiye bu fıkra hükmüne göre ceza verilmez.

Bu suçun kamu görevlisi tarafından göreviyle bağlantılı olarak işlenmesi hâlinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır.

İlişkin olduğu suç nedeniyle hüküm verilmeden önce gizlenen delilleri mahkemeye teslim eden kişi hakkında bu maddede tanımlanan suç nedeniyle verilecek cezanın beşte dördü indirilir.

Tablo 2’ye bakıldığında kanıtların tanımlanması, toplanması, saklanması ve kayıt edilmesinde^[40] adli hemşirenin önemli görev ve sorumluluklarının olduğu görülmektedir. Ülkemizde adli vakalarla karşılaşılacak alanlarda ve özellikle de acil servislerde adli hemşirelerin olmaması nedeniyle adli olgularda kanıtların tespiti, toplanması ve saklanması önemli eksiklikler/yanlışlıklar olabilmekte, kanıt sayılabilecek belge, bilgi ve deliller zamanla ortadan kaybolabilmektedir.^[4,6,11] İlçe ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada^[23] da acil serviste çalışan sağlık bakım personelinin (hemşire, sağlık memuru, acil tıp teknikeri) %65,9’unun adli olgularla ilgili eğitim almadığı ve %90,9’unun adli bir olguda üzerine düşen görev ve sorumlulukları tam olarak yerine getirdiğini düşünmelerine karşın yalnızca %18,2’sinin delillerin saklanması ve konusunda yeterli bilgiye sahip olduğu saptanmıştır. Adli hemşirenin görevi hiçbir zaman adli bir soruşturmayı yürütecek adli tıp uzmanı ya da polis değil, adli öneme sahip olabilecek delillerin toplanmasını sağlamak, kaybolmasını önlemek, saklanması/korunmasını sağlamak ve ilgili bölümlere ulaştırılmasını sağlamaktır.^[41] Adli hemşire görevini yaparken hemşirelik bilgi ve becerisini kullanarak adli vakanın farklı bir yönünü incelemekte ve adli ekibin diğer üyeleriyle işbirliği yapmaktadır.^[28]

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun^[42] 75. maddesine göre (Değişik madde: 25/05/2005-5353 S.K./2.mad) ise “İç beden muayenesi veya vücuttan kan veya benzeri biyolojik örnekler alınması, ancak tabip veya sağlık mesleği mensubu diğer bir kişi tarafından yapılabilir.” Buna göre, tüm sorumluluk hekime verilmekle birlikte adli hemşire de adli muayene ve örnek alınmasında görev yapabilmektedir.

Adli Hemşirenin Çalışma Alanları

Adli hemşireliğin tarihi ile ilgili kapsamlı uluslararası bir literatür olmadığı için adli hemşireliğin çalışma alanları ve rolleri ile ilgili yaygın farklılıklar bulunmaktadır. Avrupa ülkelerinde hemşirelik uygulamaları arasında belirgin rol değişiklikleri bulunmakla birlikte bazı ülkelerde adli hemşireliğin çalışma alanları ve rolleri çok iyi bir şekilde tanımlanmaktadır.^[4,6,9] Ülkemizde ise hemşirelerin yıllarca herhangi bir resmi eğitim almadan ve resmi makamlar tarafından onaylanmadan “adli hemşire” olarak ve özellikle adli psikiyatri kliniklerinde gözlem altında tutulan hastaların izlenmesinde ve tedavisinde ve acil servislerde görev yaptığı bilinmektedir.^[17,43] Adli hemşirenin çalışma alanları^[4,7,9,10,33] Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3: Adli Hemşirenin Çalışma Alanları^[4,7,9,10,33]

Kişilerarası Şiddet
Aile içi şiddet/cinsel saldırı
Çocuk ve yaşlı istismarı/ihmalı
Fiziksel ve duygusal istismar
Alkol ve madde kullanımı
Acil/Travma Hemşireliği
Araç ve yaya kazaları
Travmatik yaralanmalar
Ölümcül/ağır travmalar
İntihar girişimleri
İş kazaları
Malpraktis
Halk Sağlığı ve Güvenliği
Ölüm araştırmaları
Gıda ve ilaç istismarı
Çevre kirliliği
Doku ve organ bağıışı
Yasa dışı kürtaj uygulamaları
Epidemiyolojik araştırmalar
İnsan Hakları İhlalleri

Sonuç

Günümüzde dünyada ve ülkemizde sürekli gelişmekte olan adli hemşireliğin tıp ve yargı arasında birleştirici ve destekleyici olarak kilit bir rol oynadığı görülmektedir. Adli hemşireliğin şiddet, travma ve diğer suç olgularının failleri ve travma/ölüm olaylarındaki mağdurların muayenesi, biyolojik ve fiziksel kanıtların toplanması ve korunması, mağdur ve yakınlarının

destek ve rehabilitasyonu, adli raporun yazılması, hemşirelik hizmetlerinde eğitim ve danışmanlık yapma ve şiddeti önleyici rol ve sorumlulukları bulunmaktadır. Adli hemşireler acil servislerde, kliniklerde, tecavüz kriz merkezlerinde, okulda, cezaevlerinde ve yaşamın birçok alanında görev yapmaktadırlar. Adli hemşirelerin görev ve sorumluluklarının meslek özellikleri ve etik ilkeler kapsamında tanımlanmasına karşın özellikle ülkemizde adli hemşireliğe ilişkin yasa ve yönetmelik olmaması nedeniyle adli hemşireler çalışma alanlarında çeşitli güçlüklerle karşılaşabilmektedirler. Adli hemşireliğin lisans ve lisansüstü hemşirelik eğitim müfredatına eklenmesi, konuyla ilgili gerekli kanun ve yönetmeliklerin çıkarılması ve bilimsel araştırma, kurs ve seminerlerin düzenlenmesi adli hemşireliğin gelişmesine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Koç S, Biçer Ü. Adli tıbbın tarihsel gelişimi, Türkiye’deki yapılanması ve sorunları. *Klin Gelişim* 2009; 22(Adli Tıp Özel Sayısı):1-5.
- Kent-Wilkinson A. Spotlight on forensic nursing. *Int J Trauma Nurs* 1999;5:106-109.
- Gökdoğan MR, Erkol Z. Forensic nursing in Bolu, Turkey: A survey. *J Clin Forensic Med* 2005;12:14-17.
- Lynch VA. Forensic nursing science. http://samples.jbpub.com/9780763792008/92008_CH01_Chapter1.pdf (Erişim tarihi: 07.11.2011).
- Markowitz J. The role of the sexual assault nurse examiner in the prosecution of domestic violence 2007. http://www.ndaa.org/pdf/pub_role_sexual_assault_nurse_examiner.pdf (Erişim tarihi: 07.11.2011).
- Kent-Wilkinson, A. Forensic nursing educational development: An integrated review of the literature. *J Psychiatr Mental Health Nurs* 2011;18:236-46.
- Cingil FA. Adli hemşirelik. Adli hemşireliğin Türkiye’deki ve dünyadaki gelişimi 2007. <http://www.scribd.com/doc/79074114/adlihem%C5%9Firelik> (Erişim tarihi: 15.06.2011).
- Yelken N, Tunali N, Gültekin G. Adli hemşireliğin Türkiye’deki durumu. *Sted* 2004;13:171-72.
- Lynch VA. Forensic nursing science: Global strategies in health and justice. *Egyptian Journal of Forensic Sciences* 2011;1:69-76.
- Eşiyok B, Hancı İH, Özdemir Ç, Yelken N, Zeyfeoglu Y. Adli hemşirelik. *Sted* 2004;13:169-71.
- Pınar R, Bahar MT. Acil servis hizmetleri ve adli hemşirelik. *Türkiye Klinikleri J Nurs Sci* 2011;3:45-54.
- Gökdoğan MR. Adli Tıp ve hemşirelik eğitimi. İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi. İstanbul:1997.
- Gökdoğan MR. Fotoğraf karşılaştırılmaları ile insan yüz morfolojisi. İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul:2005.
- Bahar MT. Acil servislerde çalışan hemşireler tarafından adli vakaların tanımlanması. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi. İstanbul:2008.
- Saral S. TSK hastaneleri acil servis hemşirelerinin adli olgulara ilişkin yaklaşımları. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi. İstanbul:2009.
- Arabacı LB. Adli psikiyatri hastalarına yönelik hemşire tutum ölçeği geliştirme. Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir:2009.
- Gökdoğan MR, Altunçul H, Kayı Z, Yavuz MF. Türkiye’de adli hemşireliğin gelişimi: Pilot çalışma. *Hemşirelik Forumu* 2003;1:16-20.

18. İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi Müfredat Programı. <http://www.istanbul.edu.tr/yuksekokullar/floren/ders.htm> (Erişim tarihi: 20.05.2012).
19. İstanbul Üniversitesi Bakırköy Sağlık Yüksekokulu Müfredat Programı. http://www.istanbul.edu.tr/yuksekokullar/bakirkoy/saglik/BSYO-Tur/hemsirelik_bolumu/hems_hft_ders_prg_yaz.htm (Erişim tarihi: 20.05.2012).
20. Haliç Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Müfredat Programı. <http://www.halic.edu.tr/hemsirelik-yuksekokulu/hemsirelik.program> (Erişim tarihi: 20.05.2012).
21. Muğla Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Müfredat Programı. <http://akademik.mu.edu.tr/belgeler.aspx?bkod=05040100&rmkod=2087> (Erişim tarihi: 20.05.2012).
22. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı Müfredat Programı. <http://saglik.marmara.edu.tr/index.php?sayfa=67> (Erişim tarihi: 20.05.2012).
23. İlçe A, Yıldız D, Baysal G, Özdoğan F, Taş F. Acil servislerde çalışan sağlık bakım personelinin adli olgularda delillerin korunması ve saklanmasıyla yönelik bilgi ve uygulamalarının incelenmesi Ulus Travma Acil Cerrahi Derg 2010;16:546-51.
24. Burgess AW; Piatelli MJ, Pasqualone G. Criminalistics and the forensic nursing process. J Forensic Nurs 2011;7:97-104.
25. Encinares M, McMaster JJ, McNamee J. Risk assessment of forensic patients: Nurses' role. J Psychosoc Ment Health Serv 2005;43:30-6.
26. Tecavüz Kriz Merkezleri. <http://www.stgm.org.tr/tr/icerik/detay/tecavuz-kriz-merkezleri> (Erişim tarihi: 20.05.2012).
27. Rape Crisis Centers. <http://www.forensicnursing.org/resources/forensic-nursing-guide-to-dealing-with-sexual-assault/> (Erişim tarihi: 20.05.2012).
28. Özden D, Yıldırım N. Adli vakaya hemşirelerin yaklaşımı. H.Ü Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi 2009;16:73-81.
29. Mason T, Lovell A, Coyle D. Forensic psychiatric nursing: skills and competencies: I role dimensions. J Psychiatr Mental Health Nurs 2008;15:118-30.
30. Ferguson CT, Speck PM. The forensic nurse and violence prevention and response in public health. J Forensic Nurs 2010;6:151-56.
31. Sözen Ş. Ergenlik döneminde cinsel istismar olgularında adli tıbbi değerlendirme, multidisipliner yaklaşım. Türk Ped Arş 2011;46:35-8.
32. Maier SL. The emotional challenges faced by Sexual Assault Nurse Examiners: ER nursing is stressful on a good day without rape victims. J Forensic Nurs 2011;7:161-172.
33. Forensic Nursing. <http://www.iafn.org> (Erişim tarihi: 15.06.2011).
34. Kent-Wilkinson AE Forensic psychiatric/mental health nursing: responsive to social need. Issues Ment Health Nurs 2010;31:425-31.
35. Jacob JD, Holmes D. Working under threat: Fear and nurse-patient interactions in a forensic psychiatric setting. J Forensic Nurs 2011;7:68-77.
36. Jones SN, Waite R, Clements PT. An evolutionary concept analysis of school violence: From bullying to death. J Forensic Nurs 2012;8:4-12.
37. Shelton D. Forensic nursing in secure environments. J Forensic Nurs 2009;5:131-142.
38. Hemşirelik Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. Kanun Numarası: 5634, Kabul Tarihi: 25.04.2007, Yayınlandığı Resmi Gazete Tarihi: 02.05.2007, Yayınlandığı Resmi Gazete Sayısı: 26510.
39. Hemşirelik Yönetmeliği'nde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. Yayınlandığı Resmi Gazete Tarihi: 19.04.2011, Yayınlandığı Resmi Gazete Sayısı: 27910.
40. Türk Ceza Kanunu. Kanun Numarası: 5237, Kabul Tarihi: 26.09.2004, Yayınlandığı Resmi Gazete Tarihi: 12.10.2004, Yayınlandığı Resmi Gazete Sayısı: 25611.
41. Acil servislerde adli vaka süreci ve hemşirelik yaklaşımı. http://www.acibademhemsirelik.com/e-dergi/yeni_tasarim/index.asp?ds=38 (Erişim tarihi: 29.03.2012).
42. Ceza Muhakemesi Kanunu. Kanun Numarası: 5271, Kabul Tarihi: 04.12.2004, Yayınlandığı Resmi Gazete Tarihi: 17.12.2004, Yayınlandığı Resmi Gazete Sayısı: 25673.
43. Gökdoğan MR, Altunçul H. Adli hemşirelik: Kapsam ve görevi. Hemşirelik Forumu 2002;4:16-21.